

Франко, І.
Азбука з емблем ками
Каму

АЗБУКА З ЕМБЛЕМ КАМИ І. ФРАНКО.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧКУНКОРА

[Blank white label]

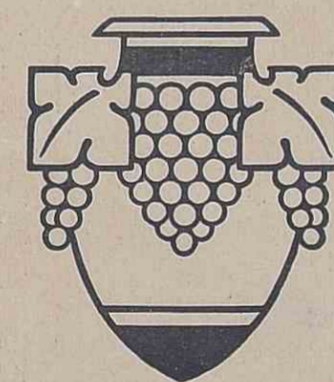
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

АБУ-КАЗЕМОВИ КАПЦІ

АРАБСЬКА КАЗКА І. ФРАНКА

З ПЕРЕДНІМ СЛОВОМ І. СВЕНЦІЬКОГО

: : : З РИСУНКАМИ Н. ГЕРКЕН : : :

Книгозбірня
„Губсоюзу“
Библиотека
„Губсоюзу“

Книгозбірня
„Губсоюзу“
Библиотека
„Губсоюзу“

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО „ВОЛОШКИ“
1918

№ 866.

2049

DRUKARNIA -
POLSKA w KIJOWIE

ІВАН ФРАНКО.

(1856 — 1916).

Син галицького мужика коваля, Іван Франко власною працею дійшов до найвищих щаблів освіти. Завдяки великому таланові, яким наділила його природа, він заняв визначне місце серед європейських вчених дослідників письменства, а серед вчених українців одно з найпочесніших місць. Його значіння в українськiм життi ще тим важніше, що він був найбільшим після Шевченка українським поетом і письменником.

Син народа, Іван Франко більше за других знав його життя і розумів всі його болі, стремління і сердешні бажання. Великий вчений, для якого найдавніші і найкращі твори людської думки і уяви були найлюбішим предметом наукового досліду і джерелом власної творчості, Іван Франко горів одним великим бажанням дати рідному народові хоч частину найкращих перлин всесвітньої літератури. Звідси й пішло те, що як твори самого

Франка, так і його переклади і перерібки з чужих письменств так близькі і зрозумілі всім нам, великим чи малим, панам чи людям.

Всюди у Франка ясніє одна гаряча любов і велика пошана для праці, правди і свободи. У тім находив він джерело краси, любови й добра серед людей, у тім добачав він їх щастя все, якого так щиро бажав він своєму народові, своїй Україні...

Все, що мав у життi, він віддав
для одної ідеї
і горів, і яснів, і страдав,
і трудився для неї.

Але, на жаль, не все так складалось і в життi українського народа і в життi самого Івана Франка, як бажалось самій Україні і її найкращому синові останніх яких тридцяти літ.

Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить...

А звісна річ, що в неправді та неволі немає а ні краси, а ні любови, а ні добра. І поетові приходилось зображати ту гидь, ненависть і злобу, які ціхують визиск промисловцем-купцем робочого люду, сильнішим слабшого, хитрим простця. Таким то робом великий поет і вчений зійшов з найвищих щаблів науки, з піднебесних висот краси, з країни блаженого спокою і райського самовдоволення-щастя на саме дно людського життя, щоб освітити його грязюку ясним промінням поезії і вивести обездолений робучий люд на тверду дорогу всесвітнього життя.

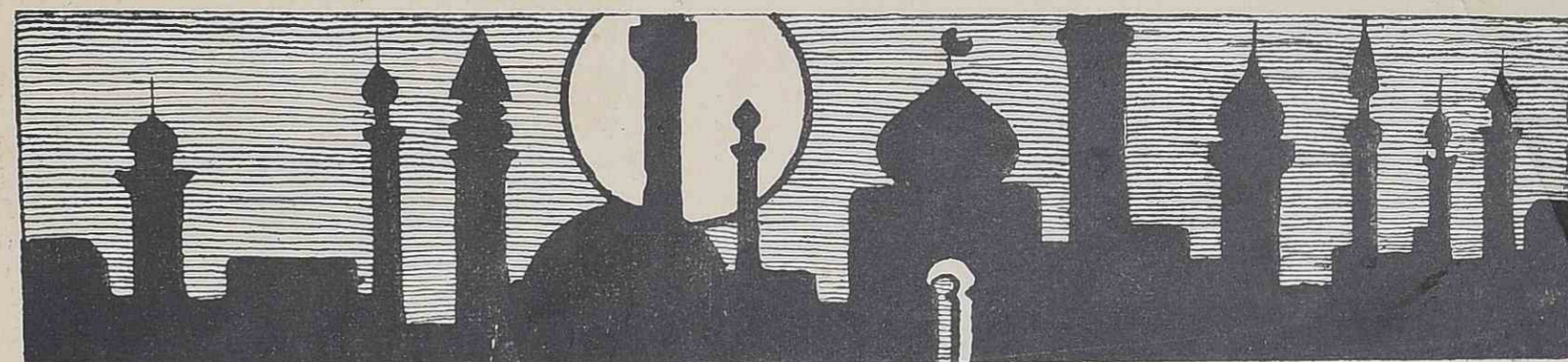
Який би твір Франка ви не взяли в руки, в кождім найдете гарячу любов свободної людини і щире бажання щастя для неї. Візьмим „Бориславські оповідання“, збірку „В поті чола“, повість „Воа Constrictor“ (се-б то гадюка удав), історичну повість „Захар Беркут“, або збірки віршів „З вершин і низин“, „Мій Ізмарагд“, „З днів журби“, „Зівьяле листя“, „Semper tūo“ (Все слуга), „Поєми“, „Мойсей“ — всюди Франко поет виступає речником свободи, справедливості і рівності, та оборонцем нещасних і визискуваних.

Але не все неправда і кривда життя викликає в нас співчуття для того, хто її терпить. Буває іноді й так, що сама людина через якусь там свою недотепність, або й яку жадність нарветься сама на біль і кривду собі. А що люде довкруги не святі, особливо ж рїжні самоуправні власти, то ж не диво, що вони стараються використати скрутне положення недотепів-скупердягів, та скубають їх живцем. Таке колись склалось далеко на Сході серед правовірних Могамеда слуг — арабів, про що вони склали дуже гарну казку, яка ввесь світ обійшла, та через Франка і до нас дійшла.

Прочитати сю казку, та не забути й про „Лиса Микиту“ — можна багато скористати для душі й тіла: насмієтесь доволі, а ще більшому навчитесь, бо багдадських суддів не мало на світі, а в вас всіх не мало ворогів, що коять вам зради, то навчитесь, як з ними бути, щоб їм клином світ зійшовся.

Найліпше, одначе, вчинить кождий, хто прочитає всяку річ Івана Франка, тільки для того, що він її дав нам.

I. С.

I.

Хто такий був Абу-Казем і як виглядали його капці.

У Багдаді, славнім місті,
Тому літ не сто, не двісті,
Як каліфи ¹⁾ ще жили,
Був вдовець, стара катряга,
Та такий там скупердяга,
Що шукать по всій землі.

Хоч багатий був страшенно,
Та ходив брудний, нужденний,
Ввесь обдертий, у латках,
Сорочища чорна, груба,
Ледве руб держиться руба,
Вся одежа у дірках.

Лисину замість турбана ²⁾
Обвивала шмата драна,
Ветха — й коліру не знаць;
Плащ — ряднина-перетика,
Пояс — з клочча, часом — з лика,
Хоч у просо, шпаки гнать.

Звався дід той Абу-Казем,
Був купець собі, не блазень,
Пахощами торгував;
Як по місті йшов часами,
Всякий люд за ним юрбами
Біг і дивом дивував.

Та найбільше всіх уваги
У старого скупердяги

Його капці, знай, тягли:
Але капці-ж бо то, капці!
Що, мабуть, ще дідчій бабці
Шлюбним обувом були.

Відки Абу-Казем взяв їх,
Скільки літ вже уживав їх —
Сього не затамив світ;
Знали лиш шевці багдадські,
Що ті капці чудернацькі
Вже латали з десять літ.

Що там прищіпок без міри,
Що там дратви, що там шкіри
Шевські руки уплели!
Десять раз підосви клали,
До старих нові шпиляли —
Щоб міцніші були.

А під десять шкур тих, братку,
Абу-Казем на остатку
Цвяхів густо сам набив,
Та й то цвяхів з головками,
Мов цибулі з чосниками,
На підряд коваль зробив.

І обзаци теж незгірші:
Мов копита що найширші —
Оттакий лишали слід.
Пришви, дубельтово шиті,
Так були латками вкриті,
Наче дуб, корявий дід.

¹⁾ Каліфами звались магометанські володарі, що були за-
разом царями й головою церкви.

²⁾ Завій, який араби носять на головах замість шапки.

Ноевий ковчег — я певен —
Стільки лат не мав і бремен,
Що ті капці-шляпаки:
Подобали на колоду,
А тяжкі були до ходу,
Наче проса два мішки.

То-ж то мир увесь зглядався,
Як в них Казем прокрадався
Вулицями на базар,
Як потів бідак і сапав,
Ноги тяг, що ледве шлапав,
Мов за кару кайданяр.

Капці ті так всі знали,
Так їх часто споминали,
Що прислів'ям стали в мить —
Як тяжке щось мав хто в гадці:
„Се, як Каземови капці,
Сього я не втну зробить.“

Слухайте-ж, як доля-ненька
Тими капцями злегенька
Скоботать його взяла,
Поки всі гидкі й болющі
Злих привичок шкаралющи
Потрощила й розмела.

II.

Як Абу-Казем купив собі біду.

Раз базаром Абу-Казем
В день торговий ледве лазив,
В своїх капцях ноги тяг,
Та торгу він, знай, пильнує,
Тут продасть, там знов купує,
Вештає по вулицях.

От забили барабани,
І валить народ юрбами
Там, де возний судовий
Став на бочку й викрикає:
„Хто охоту й гроші має,
Хай іде в базар новий.“

„У базарі, добрі люде,
Ліцитаця зараз буде,
Єсть купець там Бен-Омар,
Пахошами він торгує,
От у нього ліцитує
Суд за довг увесь товар.“

Мусульмане тее чують,
Ті жаліють, ті кепкують,
Та ніхто не поспіша.
„Пахощі — се бабське діло.
Нам на те, щоб грішне тіло
Прокормить — нема гроша.“

Та один лиш Абу-Казем,
Чувши се, аж скочив разом,
Мов підріс і просвітлів.
„Пахощі, та ще й хороші,
Продадуть за песі гроші.
От, коли-б я долетів!“

І вже сапа і вже фука,
Шкандибає і штильгука
В Бен-Омаровий базар...
Тут упаде, там спіткнеться,

Та, проте, вперед все пнеться,
І біжить, мов на пожар.

Прибігає — не вітаєсь,
Про товар лишень питаєсь
Та розвідує ціну.
До його Омар підходить
І набік його відводить
На хвилиночку одну.

„Друже любий, Абу-Казем!
Бачив, що за горе разом
Впало, наче з неба грім.
Та повірь міні: їй-Богу,
Хай зламаю зараз ногу,
Як що сам я винен в тім.“

„Знаєш сам — купець я чесний,
Але трапивсь друг облесний,
Я за його заручив;
Вчора мав він довг сплатити,
Ну і втік. І ось, гляди ти,
Як міні він доперчив.“

„Друже любий, Абу-Казем!
Поратуй мене сим разом,
Слово лиш одно скажи,
Що сплатиш сей довг за мене.
А то горенько нуждене
Жде мене в тюрмі, в вежі.“

„Та самому-б ще терпіти —
Пів біди. А жінка, діти!
Адже все сплюндрують тут.
Так, що їм хоч зараз гинуть,
Хоч із мосту в воду линуть...
Сяк, чи так — нам всім капут.“

Та не зрушив скупердягу.
Замість взяти на увагу
Те його благання й плач,
Він промимрив: „Купцю любий,
Я? тебе спасать від згуби?
Чи-ж то я такий багач?“

Дав три п'ястри, в кіш бутлище,
Та додому коли-б швидче,
Наче з краденим, летить.
А Омар зітхнув та й шепче:
„Бог тобі за добре серце
Ще й з процентом заплатить“

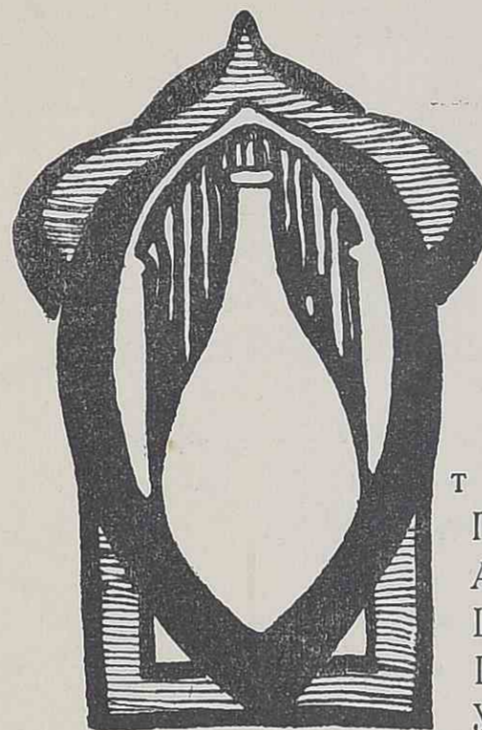
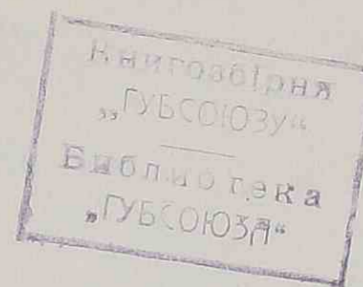

І лишивши Бен-Омара,
Він спішить, де возних хмара
Ліцитацію вела
І рожевого олійку
Величезную сулійку
Продавать в той час внесла.

Сей олій з Ширасу¹⁾ просто,
Варт був, певне, п'ястрів²⁾ зо сто,
Та ніхто не купував:
Абу-Казем скупарисько
Безсумлінно все бутлисько
За три п'ястри сторгував.

¹⁾ Ширас — головне місто Персії, славне своїми рожами,
з яких видобувають дорогоцінний рожевий олійок.

²⁾ П'ястр — арабська монета; на наші гроші — п'яти-
злотник.

III.

Як Абу-Казем перший раз позбувся своїх капців.

т таке добро здобувши,
Про товариша забувши,
Абу-Казем страх зрадів.
Щоб всі бачили, що справив,
Цінну бутлю він поставив
У вікні, де сам сидів.

„Глянь! Се-ж дійсні почвари.
Ім нема в Багдаді пари:
Довбні шкур'яні якісь.
Ти-ж бо чоловік маючий,
Справ собі, як слід, папучі,
У кайданах тих не лизь.“

Сам він взявся міркувати,
Як би відпразникувати
Славний сей здобуток свій. —
Дать на Боже? Учту справить?
Ні, про се й не думав навіть.
„В баню я піду, як стій!“

„Правда, друже!“ — Казем каже,
Я вже й сам не раз, я як-же,
Про те думав, як на гріх.
Але, знаєш людську вдачу:
Як старі ті капці бачу,
То міні щось жалко їх.“

Дім, як слід, позамикавши
І за пояс ключ заклавши,
В баню почалапав він.
Та й за вступ прийшлося платити:
Плюнув, буркнув щось сердитий,
Мов би гризти мусів хрін.

„Так уже я з ними зжився.
А як добре придивився:
Та-ж вони ще добрі скрізь.
Що-ж їх дурно викидати,
А нові купувати?
Се-ж не розум. Бога бійсь!“

В бані служба вже пильнує:
Той у нього капці ззує,
Той знімає драгий плащ
Третій ноги натирає,
Той щось в крижах направляє,
Що аж хруснув в спині хрящ.

Поки так балакав Казем,
Аж у баню входить разом
Пан Багдадський судія.
Кинулись до нього слуги:
Сей роззув, турбан зняв другий,
„Я натру! Обмию я!“

Поки там служебні руки
Скупаря беруть на муки,
Мажуть, правлять, місять, труть,
Аж зближається до його
Друг один — чи до скупого
Підлестився він мабуть.

Абу Казем аж озлився,
Із-під-лоба подивився
На лизунство „подлих“ слуг,
Та й пішов у баню живо,
А за ним глядів жартливо
Той його ніби то друг...

Привітались, розмовляють,
Сеє-теє споминають,
Далі друг сміється став:
„Абу-Казем, любий друже!
Тії капці... Час вже дуже,
Щоб ти інші капці мав.“

Був там довго, чи коротко,
Паривсь гірко, чи солодко —
Теє вже не наша річ;
Досить, що суддя ще в ванні
Кляв на слуги окаянні,
Як наш Казем вийшов пріч.

Вийшов з бані, одягаєсь...
Де-ж ті капці? Оглядаєсь,
Але капців ні сліду.
А на місці їх блискучі
Ще новісенські папучі
Хтось поклав, як на біду.

Абу-Казем усміхнувся,
„Хитрий друг мій! Як звинувся.
Сам немов мене ганьбив,
Та заким я вимивсь в бані,
Він взяв капці незугарні,
А папучі ті купив.“

Так то хитро Абу-Казем
Виміркував все те разом
І повірив в догад свій,
Швидко взяв свої онучі
І обув нові папучі,
З бані драла дав, як стій.

Та хоч дав він з бані драла,
Вслід за ним біда вже гнала,
Мов за жертвою змія.
Ось, чортів згадавши копу,
Виліз, наче рак з окропу,
З бані сам пан судія

Вийшов з бані, одягаєсь...
Де папучі? Оглядаєсь —
А папучів — ні сліду.
Замість них, для осолоди,
Два капчиська, мов колоди,
Хтось поклав, як на біду.

Пан суддя був дуже строгий,
Наробив, як стій, тривоги:
„Хто мої папучі вкрав?
Хто для насміху й наруги
Сі проклятії капцюги
Замість моїх тут поклав?“

Страх великий по всій бані,
Шепти, мови невиразні...
Далі скрикнули всі враз:
„Ах, се Каземови капці!
Певне, трясця його бабці,
Він же й обікрив тут вас.“

Зараз, схопивши палюги,
Вздогін скочили два слуги,
Абу Казем й не марив,
Що біда за ним йде спішно.
Він в нових папучах втішно
Вже додому доходив.

А втім крики його гадку
Перервали: „Дядьку, дядьку,
Зупиніться! Стійте, гов!“
Став мій Казем, озираєсь,
Служка з бані наближаєсь,
Весьє засапавшись, ішов.

„Дядьку Казем, Аллах¹⁾ з нами
А у бані пан за вами
Там якийсь знатний питає.
Конче хоче вас пізнати.
Се, мабуть, купець багатий,
Бо нас двох по вас послав.“

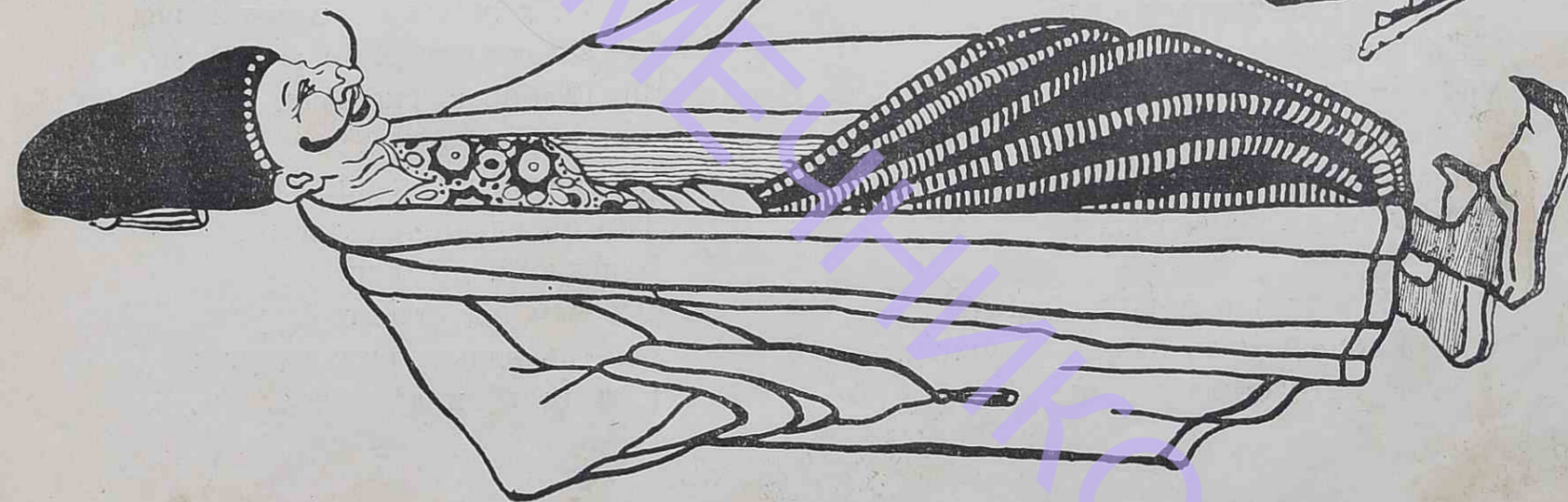
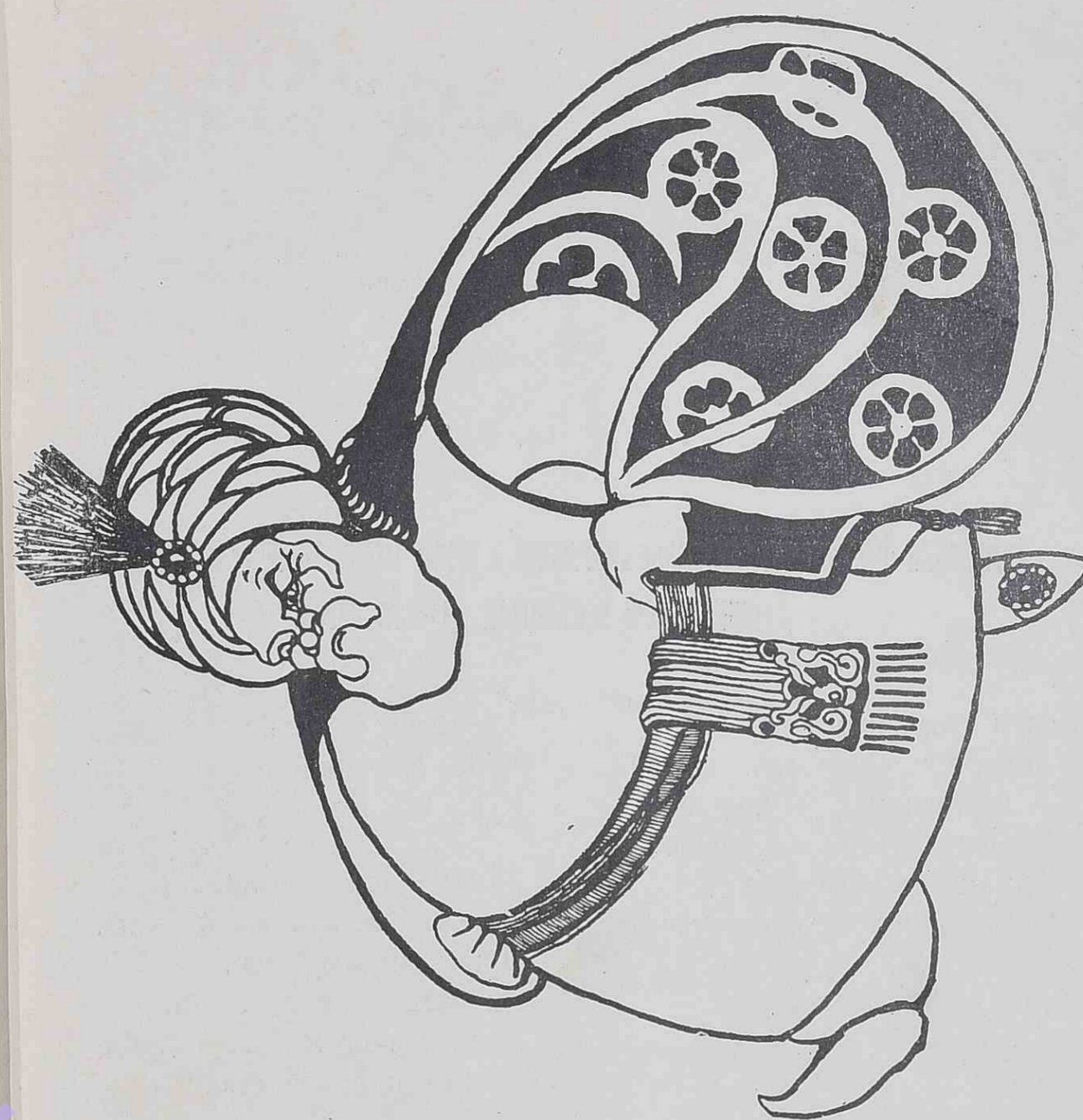
Абу-Казем здивувався,
Веселенький поспішався,
Думав добрий зиск найти.
В бані він вступа пороги,
Коли бач! суддя тут строгий
Як не крикне: „А, се ти!“

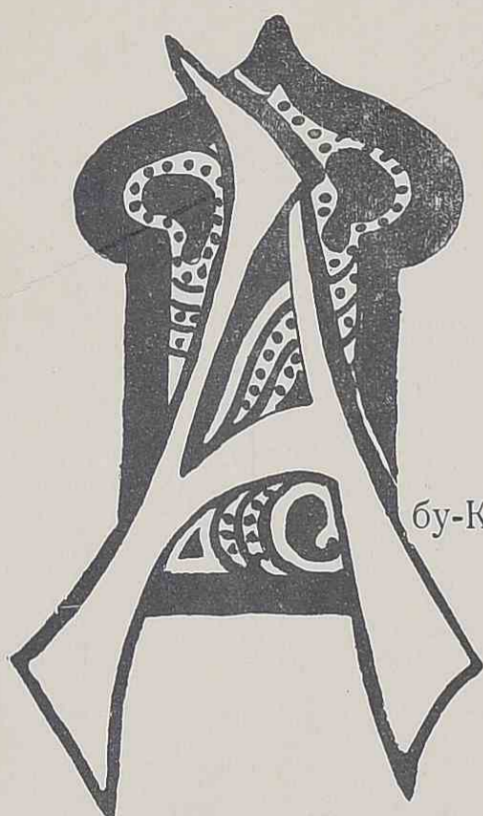
„Ти се, дрантивий злодюго!
Гей, візьміть, зв'яжіте туго
І в тюрму його запріть!
І здійміть мої папучі,
А капчиська ті вонючі
До карку йому вчепіть.“

Тут мав баню Абу-Казем!
Не пішло йому се плазом,
Що приятель жарт зробив,
Що ридав, в ногах валявся
Толкувався, Богом клявся —
Пан суддя от-от не бив.

Мусів Казем на остатку
П'ястрів видобує десятку
І судді віткнуть в кулак,
Щоб минути злої карі...
Так, зазнавши в бані пари,
Видобувся неборак..

¹⁾ Так звуть магометане Бога.

IV.
Сумування Абу-Казема. Він кидав свої капці в річку Тігрис, та вони по злодійськи нічною добою вертаються до його назад.

Абу-Казем страх нещасний
Повернув у дім свій власний,
А вернувшись — розридавсь.
Він скупар був, не злодюга —
Аж тут ось яка наруга —
Впала, що їй не спам'ятавсь.

„Боже!“ скрикнув він крізь сльози,
Чи ж то я коли де в лози
Крадене добро таскав?
Чи тиснув чуже я в жмені,
Чи по банях я кишені
Людській ревизував?

„Будь я не купець, а віхоть,
Як чужого хоч за ніхоть
До моїх прилипло рук.
Що ж судді тому я вдіяв,
Що мене він позлодіяв
І здер з мене грошей гук?

„Боже, знаєш в своїй власти,
Чи хоч думку мав я вкрати
Ті папучі навесні.
Я ж не ткнувся їх, як живо —
Коли ж жарту так злосливо
Хитрий друг удрав міні.

„Ох, та вже тепер я бачу,
Що мою почитиву вдачу
Тії капці в гріх ввели.
Я бажав папучі мати —
Мусів те мій друг пізнати.
Щоб він висів на гиллі!

„Я бажав в нових ходити —
Грошей жаль було — купити,
Пристрастилася душа

До отсих кайданів клятих.
Через них прийшлося віддати
Купу ось яку гроша!“

„Кляті капці! Засліпили
Ви мене зовсім в тій хвилі,
Душу спутали мою.
Ви вели мене до згуби.
То-ж нечистому вас в зуби
В сій хвилині я даю.“

В тім настрою, страх понурім,
Він за вуха капці шнуром
Міцно разом ізв'язав,
Взяв на плечі, мов колоду,
І над річки Тігра воду
В тихих думках поманджав.

Недалеко мав манджати:
Близько від його кімнати
Бистрий Тігрис шумно плив.
Абу-Казем над рікою
Став і ось перед собою
Свої капці положив.

„Капці — мовив він — невдячні!
Ви забули, необачні,
Як я вас любив, беріг.
Як я звільна в вас чалапав,
Кілька сот разів вас латав,
Підбивав, скріпляв, як міг.

„А, проте, ви, капці кляті,
Замість вдяки, благодати,
Довели мя до біди.
Ось вам від старого друга,
Замість вдяки, та ж наруга:
Геть ідіть ви до води!“

І каміння в них наклавши,
Шнуром добре зав'язавши,
Розмахав і бух в ріку.
А вертаючи додому,
Тішивсь, що собі самому
Помсту видумав таку.

Ось три дні собі минули.
Нічку рибакі тягнули
Невід в Тігрисі по дні.
Як тягнули, так тягнули,
Раптом щось важке почули,
Мов колоду, у матні.

Ой, так, так! Собі самому,
Бо коли вернув додому
І про капці ні ду-ду —
Злая доля наготові
Тії капці stofунтові
Мала на його біду.

„Бачність! Риба тут велика —
Крикнув невода владика —
„Затягай до беріжка.
Живо, братці! Обережно,
Бо її сполохать можна.
Але-ж, bestія, тяжка!“

Стогнуть рибаки, працюють,
Знай до берега прямують,
Аж ось раптом: прр, та гов.
Запьялася матня в колоду.
Щоб відняти — хазяїн в воду
Мусів бовтнуть стрімголов.

Довго шпортався він, нипав...
Виліз — ледве, ледве хлипав.
Хлопці невід потягли.
Ще тяжкий! Ну, Богу хвала,
Значить, риба не прорвала.
Страх цікаві всі були.

Витягають невід живо —
Та де-ж риба? Що за диво?
Діри у матні кругом,
А на споді, для вигоди,
Два капчиська, мов колоди,
Та ще й з кам'яним нутром.

Став хазяїн тут журиться,
Проклинати і лютиться:
„Щоб йому не збутись сліз,
Тому вражому падлюці,
Що ті клятті папучі
Нам в найкращий вир заніс!“

Аж один рибак погляне
Та й говорить: „пане, пане,
Чи-ж не знаєте ви їх?
Се-ж — тристенній його бабці —
Абу Каземови капці.
Він собі з нас робить сміх!“

„Так?“ — хазяїн лютий крикнув.
Капці з невода він смикнув
І нічого не сказав:
Взяв на плечі, мов колоду,
І, прискорюючи ходу,
Вулицею поманджав.

Недалеко мав манджати:
Зупинився просто хати,
Де наш Абу-Казем жив;
Там, щоб хвильку відітхнути
І довкола позирнути,
На землі їх положив.

Пусто скрізь було в тій хвилі.
То ж він розмахав що сили
Капцями, та й бух в вікно.
Сам на річку скочив живо,
Та знай шепче: „маєш пиво.
Маєш! Все міні одно.“

Не злякався так Йона того,
Як його з судна сухого
Кинули в морську глибинь;
Не в таке впав остовпіння
Беда,¹⁾ як мертве каміння
Прорекло йому: аминь;

Не такий филистимлянів
Страх напав, як стовп той грянув,
Що звалив сліпий Самсон,
Як злякався Абу-Казем,
Коли брязком, стуком разом
Перебило йому сон.

„Боже правий! Боже правий!
Чи то сон такий лукавий,
Чи кругом валиться світ?“
Так, прокинувшись, бурчав він,
Сонні очі протирав він,
Щоб довкола поглядіть.

Поглядає — горе, горе!
У покою — наче море
Запахуще розлилось.
А в тім морі серед хати,
Мов остров якийсь заклятий,
Бовваніє чорне шось.

Чи то казка? Чи то сниться?
Щоб зовсім протверезиться,
Він язика прикусив:
„Ні, не сплю! І ось вже дніє.
Та чого се холод віє?
Хто вікно міні розбив?“

Він зірвався, з ліжка сходить,
По тім морі босий бродить
По самісенкі кістки;
Раптом скрикнув, мов безумний,
Впав на ліжко, мов до трумни,
Зрозумів усі звістки.

Він пізнав те чорне диво,
Що близ ліжка горделиво
Так пишалося перед ним;
Се не острів в океані —
Його капці окаянні,
Щоб небесний бив їх грім!

¹⁾ Беда — знаменитий англійський письменник і проповідник в IX віці, осліп на старість та, проте, ходив проповідувати від села до села. Раз той, що проводив його, завів його між каміння. Беда сказав огнисту проповідь, після якої каміння скрикнуло: аминь.

Як пізнав їх дід нещасний,
То йому від-разу ясний
Став весь зв'язок загадок:
Шиба збита, бутля збита,
І та річка, скрізь розлита —
Весь покій в олійку мок.

„Боже! За що ж стільки кари?
У підлозі всюди шпари.
Весь олійок пропаде!“
Скрикнув Казем, серед хати
Скочив, щоб олій зібрати,
Але де зібрати, де?

Поки то знайшов боклагу,
Вже старого скупердягу
Кара повна досягла:
Весь олійок втік у шпари,
Окрім запашної пари,
Дошка голая була.

Став наш Казем, страту баче,
І сердечне, ревне плаче,
Бороду на собі рве;
Скільки раз на капці гляне —
Їх клене, що духу стане,
А лютує, аж реве.

„Капці, капці, каро Божа!
Що за демон з Тігру ложа,
З дна річного вас добув?
На мою тяжку руїну
В нещасливу годину
У вікно міні шпурнув?“

„Чом не довершив вже злови
І міні вас, до хвороби,
Не шпурнув у лоб старий,
Щоб я світа більш не бачив
І не кляв і не собачив
З горя так, що Боже крий!“

„Що-ж я буду, бідний, діяв?
Всі надії, бач, розвіяв
Лютий ворог в один мах.
Через капці проклятуші
Наробив з олійку гуші,
Сотню п'ястрів виссав враг.“

Так собі розміркувавши,
На ціпок капчиська взявши,
Казем їх на дах поніс,
Кинув, та й не бачив навіть,
Як сміється й збитки править
Той псявіра — клятий біс...

„Капці, капці, безувіри!
До якої ж ви ще міри
Дійдете в завзятті злім?
Краще-б кров мою ви пили,
А ніж бутлю сю розбили.
Щоб розбив вас Божий грім!“

Але капці серед хати
Розляглися, мов магнати —
Чорні, мокрі та важкі; —
Вид їх — бридкий, безугарний,
Та затеє — запах гарний,
Бо в олійку по пражки.

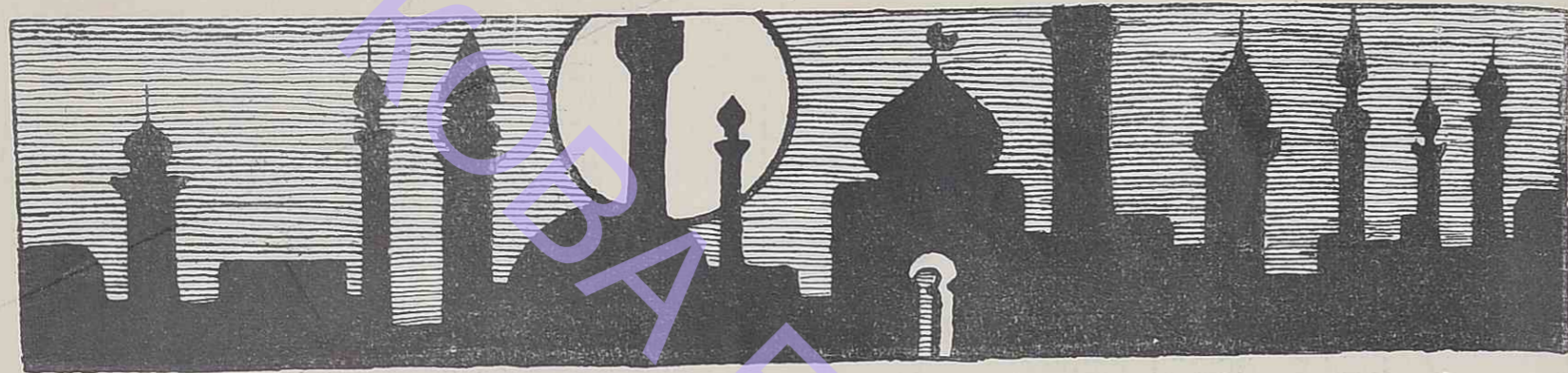
Вид сей — Каземова скрута.
В його серці злоба люта
Проти них аж-аж кипить.
„Стійте, кляті шлапацоги!
За всі шкоди і наруги
Я на вас помщуся в мить.“

„Моїх рук ви не втечете,
Марно, гидко пропадете,
Як собаки навісні.
Як жидів тих, кровопийців,
Єретиків боговбийців,
Я спалю вас на вогні.“

Сю завзяту постанову
Йї грішную її основу
Абу-Казем проскрипів,
Потім капці взяв за чуби,
Щоб укинуть їх до груби,
Та враз став, мов остовпів.

„Мокрі, кляті! Що робити?
Як же їх міні спалити?
Адже треба сажень дров,
Поки шкура ся розмочла
Висхне — щоб тут нагле здохла! —
Значить, кошт і страта знов.“

„Винесу хіба на кришу,
Там на пару день їх лишу,
Хай собі на сонці схнуть,
А тоді на славу Божу
Я таки в вогонь їх вложу —
Там вже буде їм капут!“

V.

Собачі іграшки на дахові і їх сумні наслідки внизу. А ти плати, Абу-Казем!

У Багдаді, славнім місті,
Вулиць є не сто, не двісті,
А круті всі та вузькі;
А при них доми маленькі,
Наче при пеньку підпеньки,
А дахи на всіх плоскі.

Наче скрині ті біленькі —
Двері, вікна все маленькі —
Тягнуться доми ті в-ряд,
Всі до вулиці плечима,
Кожний зиркає очима
На подвірря та у сад.

Вдень народ в домах дрімає,
Доки спека дошкуляє,
Бо там спека — що аж страх.
Аж коли повечоріє,
З Тігра холодом повіє,
Люд гуляє по дахах.

Там дахи те, що в нас сквери —
Супочинок і спацери,
І сусідський розговор;
Щоб свіженьким подихнути
І на город позирнути,
Всяк спішить на дах, у двір.

Вдень, коли пани дрімають,
По дахах лиш пси гуляють,
Як у нас по вулицях;
Там для них простору много,
Ім не значить се нічого —
Скочити з даху на дах.

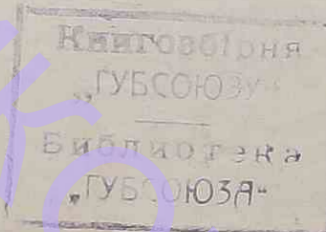
Там то скоки, там то гриська.
Виправляють пси й котиська
Перегони та борні,
Гавкають, немов на ловах,
Нявкають на всяких мовах,
То гризуться, мов дурні.

Гарна річ, як жарт невинний,
Та не кожний жарт — дитинний,
Не однако кожний жарт:
Хлоп жартує — зарегочеш,
Пан жартує — плакати хочеш —
Та найгірший — песій жарт.

Здигали ось пси багдадці
Абу-Каземови капці,
Що то сохли на дасі;
Всі над ними поставали,
Головами, знай, кивали,
Мов над карпом у вівсі.

Поставали, та й не знають,
Що з тим звірем діять мають,
Дали гаркли: дзяв, дзяв, дзяв!
Звір сидить, немов колода,
Пси міркують: ось пригода.
Вже один за вухо взяв

Гаркнув, тягне — годі рушить,
Бо вже другий зуби сушить,
Капця торгає притьмом.
Тут і інші скоком, скоком,
Хто встиг прямо, а хто боком —
Гей до капців всі гуртом.

Гавкають на всякі гласи,
Рвуть за вуха, за обцаси,
Відривають прищіпки,
Торгають, куди попало,
Та всього ще їм за мало,
Розгулялись залюбки.

Два — три разом їх чипають,
Капці в гору піднімають,
Тягнуть, котять, волокуть,
Сей упаде, той прискоче,
Сей гаркоче, той дзявкоче,
Затягли їх в самий кут.

Хоч туди їх дотащили,
Та в спокою не лишили,
Міри песій жарт не зна!
Далі рвали і гарчали,
Піднімали і тручали,
Наче пер їх сатана.

Раптом ойкнув псисько з жаху,
Як тяжезні капці з маху
Гримнули з ним враз у низ.
Інші пси, мов змиті, стали,
Вниз хвости всі попускали,
Потім мовчки розійшлись.

Так злочинець, зло зробивши —
Утікає хвіст стуливши
Геть у гори та ліси.
Слухайте-ж, яку провину
В нещасливу годину
З капцями зробили пси!

По-при Каземів домище,
До стіни тулившись ближче,
Щоб не впасти де під віз,
Баба йшла у сю годину,
На руках несла дитину —
Мов навмисне-б хто надніс.

Стала баба просто нього,
Задивилася, небога,
Як счепились два вози.
Коні шарпають та рвуться,
Візники трохи не б'ються,
А пани кричать: „вези!“

Стала баба, всміхається,
Щось їм радить збирається,
А дитя держить в руках.
Втім гар-гар, гур-гур почулось,
Щось страшне таке метнулось,
Мов увесь звалився дах.

Зглянутись не встигла баба,
Вже кіхтяста песя лаба
Шкряб її через лице!
Передерла, мов драбину,
Баба кинула дитину
Та й кричить: „ой, що-ж отсе?“

На дитину-ж ту нещасну
Впали капці рівночасно,
Мов із неба лютий грім.
По головці як дістало,
То лиш трохи запищало,
Тай уже було по нім.

Тут вже гвалт і крик счинився.
Перед домом люд стовпився,
Всі кричать, мов на живіт.
Баба кров з лица втирає,
Мов безумна, знай, питає:
„Що се, чи валиться світ?“

Та дитя як мертво вдріла,
Так страшенно заревіла:
„Ой, ягідочко моя.
Моя внучечко єдина.
Як без тебе, сиротина,
Проживу на світі я?“

Люди слухають, зітхають,
„Що тут сталося? — питають —
Хто се, як дитину вбив?“
Та як капці угляділи,
В один голос заревіли:
„Ось він, ось хто се зробив.“

„Га, се-ж Каземові капці,
Вбили внучечку тій бабці,
Ще й самій роздерли тварь!
Абу-Казем. Гей, чи чуєш?
Капців своїх так пильнуєш?
Де він, клятий той скупарь?“

Абу-Казем наш нуждений,
Вчувши голос той страшений,
Ввесь поблід і помертвів,
Ввесь затрясся, мов трепета,
Бо вже чує, що в тенета
Знов уже зловитись вспів.

Вийшов, мов на суд злочинець,
Аж якийсь там челядинець
Здоровенний, мов ведмідь,
Хап його за руку живо:
„Ось де, пане, ось те пиво,
Що ви вспіли наварить.“

І притяг його до баби,
Абу Каземові лаби
Її кровью обмастив:
„Бачте, бачте кров невинну.“
Потім вбитую дитину
В руки Казему вмістив.

„Нате, нате, попестіте.
Або хоч собі зваріте.
Саме добре у окріп.
Певне, сього ви бажали,
Як ті капці наставляли,
Мов на вовка в лісі сліп.“

„Ганьба, ганьба — крикнув разом
Тлум ввесь — ганьба, Абу-Казем,
Що забулись ви аж так:
Баб, дітей, щоб розбивати.
Бо нащо ж би пакувати
В капці стільки каміняк?“

„Людоїде з серцем драба —
Скрикнула сердешна баба —
Ти не думай се собі,
Що свою тяженьку рану,
Свою внучечку кохану
Подарую я тобі.“

„Люде добрі, посвідчіте,
І зо мною враз ведіте
До судді його, як стій.
Щоб всяк знав його провину,
Хай він сам несе дитину,
Капці-ж двом тра взять на кій.“

Абу Казем, як заклятий,
Слова ще не вспів сказати,
Спам'ятатися не міг,
Як усе те, мов небесне
З'явиско якесь чудесне,
Просто збило його з ніг.

Ввесь він кровью обгарений,
Мов розбійник навіжений,
Мертвее дитя в руках,
А при нім у крові баба,
Перед ним два дужих драба
Несуть капці на дрючках

Так премудро розібравши,
Двісті п'ястрів зараз взявши,
Пан суддя ввійшов у дім.
Казем же, бідою вбитий,
Став, не знає, що робити,
Наче впав на його грім.

А довкола тлум — громада...
Оттака чудна парада
Вулицями потяглась,
Крики, знай, гудуть завзяті,
При судейській ось палаті
Вся ота юрба зляглась

Пан суддя вже жде на ганку:
„Абу-Казем. А, коханку,
Ми знайомі вже мабуть.
Ну же, що ти вдрав нового,
Що людей привів так много?
Що се так вони ревуть?“

Довгу хвилю се тривало;
Напотів суддя не мало,
Поки розпитав, як слід,
Хто й яку зробив провину,
Хто і як убив дитину
І роздряпав бабі вид.

Та судді хоч ясно стало,
Що було в тім ділі мало
Абу-Казема вини,
Та вже мав на нього око
І для того рік широко:
„Поєлику капцани,

„Що зробили всю ту страшність,
Абу Каземова власність,
І її повинен він
Пильнувати, зберігати,
То й одвіт повинен дати
За дитини сеї скін;“

„Поєлику-ж ся дитина
Баби внучечка єдина,
Вся надія її дому,
То, крім кари за убивство,
Мусить Казем за злодійство
Заплатити по закону.

„Мусить з нею одружитись,
На нове дитя розжитись,
Щоб її не вигас рід.
А за кару — п'ястрів двісті,
Других двісті тій невісті
За каліцтво дати слід“

VI

Як Абу-Казем спекався шлюбу і який скарб закопав у ночі.

не знаю, як то тому,
У кого в розпалі злomu
Кат всю шкуру з тіла здер;
Та, здається, що менш більше,
А ні ліпше, а ні гірше
Казем чув себе тепер.

Весь народ зареготався,
Абу Казем не змагався,
Капці він на плечі впер
Та й махає — та: поволи!
Знов щось сіп його за по,
Та й кричить: „що-ж я тепер“

Він стояв мов остовпілий,
На лиці, мов крейда, білий,
Жовтий ввесь, немов той віск;
В голові його мішалось,
Серце в грудях, знай, стискалось,
В вухах чувся шум і тріск.

Далі шепче: „Боже, Боже
Що то людська злоба може:
Бий вас Божий грим усіх.
Я знесу ті всі знущання,
Може, вас мої зітханья
Здують, мов ковальський міх.“

Так побожно він зітхнувши,
Вид турбаном завинувши,
Скулився, щоб геть іти;
Та в сій хвилі руки штирі
З двох боків його вхопили:
„Гей, куди-ж се справивсь ти?“

Абу Казем аж здригнувся,
Зупинився, озирнувся,
Бачить — се поліціант.
Він держить його за поли
Та й кричить: „А гов, поволи.
Пане, осьде є ваш фант.“

„Що за фант?“ — „Ну, ваші капці.
Пане, ми не голодрабці,
Ми не ласі на чуже.
Ось вони, ще й на дрючині:
Нате вам їх. В тій хвилині
Забирайтесь з ними вже.“

Знов оглянувся Абу-Казем
Та й аж ввесь здригнувся разом,
Мов в кропиву голий сів:
Се ж та баба, що за неї
Він зазнав біди сієї,
Щоб її де вовк ізвів.

Вся розпатлана і боса,
І брудна і кривоноса,
В роті чорних зубів два,
Руки, мов граблі, худії,
Щоки, мов та грязь, сідії,
А голосить, мов сова.

Ось така то краля мила
Абу-Казема вхопила,
Наче грішну душу кат:
З ним під руку забираєсь,
Прихилиєсь, усміхаєсь,
Мов він муж її чи брат.

„Абу Каземцю, мій друже.
Не смутись міні так дуже.
Вид свій милий розпогодь.
Вже-ж тобі за всі ті страти
Скарб великий і багатий
У міні дає Господь.“

Абу Казем тее вчувши,
Та спину в дугу зігнувши,
Силкувався утекти.
Так вже баба не пускає,
Йому в вічі заглядає
Тай й говорить: „що-ж се ти?“

„По що так мене волочиш?
Чи втекти від мене хочеш?
Чи забув, як випав суд?
Коли любиш, люби дуже,
А не любиш — не жартуй же,
Сплату дай міні ось тут.“

Баба гроші загорнула,
Та на Казема зирнула,
Мов її він батька вбив:
„Ти без серця! Що монети!
Та чи справді-ж так мене ти
А ні раз не полюбив?“

Щоб від баби відчепитись,
Мусів Казем знов поритись
В своїм чересі, як стій:
Десять п'ястрів добуває,
Важко стогне і зітхає,
І дає, мовлячи їй:

„Бий тебе суха коцюба,
Ти, красуличко беззуба,
На отсе, та подавись,
На добро мое, натішся,
Шнур купи собі й повішся,
Лиш від мене відчепись.“

Люд сміється, аж лягає,
Абу Казем лиш гадає,
Щоб від баби драла дать.
Сплюнув люто, відвернувся,
Між юрбою протиснувся
Та й попер, куди видать.

Біг оттак, не зупинявся
І назад не обертався,
Бо мороз дер по хребті:
Аж до дому причвалавши,
Двері всі позамикавши,
Відітхнув у самоті.

Відітхнувши, відсапнувши
І на капці позирнувши,
Мало знов він не здурів.
Чулося йому в тій хвилі,
Що вони-б то говорили:
„Впадеш через нас у рів.“

Абу Казему аж тісно.
В животі зробилось млісно,
В лівім усі дзінь дзінь-дзінь.
Рогом очі витріщає
І на капці поглядє,
І тремтить увесь, мов тінь.

Далі каже: „Боже Правий,
Певно, дух якийсь лукавий
В тії капці увійшов.
Вже-ж я, певно, бідний згину,
В нещасливу годину
З ним собі я в спір зайшов:“

„Що ж міні тепер робити?
Сього ворога ні вбити,
Ні прогнати не гадай.
Злого духа не підкупиш,
А ні другим не відступиш,
А, пропав би він бодай.“

„Та сівайте. Маю раду.
Чей же в більший гріх не впаду,
А позбудусь, може, зла.
В тії капці з добра дива,
Певно, капосна, злослива,
Грішная душа ввійшла.“

„Відбуває тут покуту
І на мене злобу люту,
Певно, мусить мать за те,
Що над нею збиткувався,
А її не догадався
В місце схоронить святе.“

Там, довкола озирнувшись,
Коло муру в лук зігнувшись,
Став глибоку яму рить,
Потім капці в ню вложивши
І присипавши й прикривши,
Помоливсь і шез у мить.

Адже-ж кажуть мудрі люде,
Що душі такої не буде
Супокою, хоч пропадь,
Поки хто її зостанки
Із молитвою до ямки
Здогадаєсь закопать.

„Грішна душечко покутна.
Ох, даруй, що баламутна
Мисль моя, мов те дитя,
Досі вперто так блудила
І тебе не нарядила
До спокійного буття.“

„Та тепер, свій гріх пізнавши,
Стільки кар за нього взявши,
Я, мов брат, мов рідний твій,
Ще сю нічку з молитвами
Взатишку тебе до ями
Схороню на супокій.“

Хто-б побачив, як наш Казем
У побожність вдаривсь разом,
Як над капцями припав,
Як молився, в груди бився,
Охав, по землі стелився,
Той сказав би: „ну, пропав.“

Е та добре нам судити,
Як там з боку все слідити,
А спробуй гіркої пить,
То весь світ тобі затьмиться,
І здуріти не дивниця:
Будеш капці хоронить.

Так до ночі промовившись
І водою окропившись,
Абу Казем заступ взяв,
Капці завязав в мішище
І на близьке кладовище
Серед ночі почвалав.

VII.

Поголоска про чарівника і Абу-Каземова руїна.

Всюди темно, тихо, глухо,
Напружає око й вухо
Абу-Казем всяку мить,
Та дарма. Мов у могилі.
Незвичайного не в силі
Нічогісенько зловить.

Та зла доля невидима
Знай, очима злісно блима
І слідить за ним, слідить.
Лист шелесне, гилка хрусне,
Пес загавка, хвіртка лусне —
Абу-Казем, знай, тремтить.

Вбіг до дому, за хвилину
Вліз у ліжку під перину,
Богу дякує, що так
Все пішло йому шасливо —
Та зла доля, хоч лівиво,
Все повзе за ним, як рак.

Як се так вона зновила
І кому найперш відкрила —
Се втопила в п'їтьмі ніч;
Та вже те, що до схід-сонця
Від віконця до віконця
Бігла ся кумедна річ:

Вартовий сказав Селиму,
А Селим знов Ібрагиму,
А від сього чув Ахмет,
Від Ахмета дід та баба,
А від сих — ціла громада
Сей нечуваний предмет:

Сеї ночі в пізню добу
Край каліфового гробу
Хтось стогнав і землю рив,
Щось шептав і щось мурликав,
Знать, нечистих духів кликав,
Потім в землю скарб зарив.

Мусів бути скарб здоровий
Бо мішище двохкірцьовий.
Як він там його заніс?
Певно, не по власній силі,
А заніс і при могилі
Закопать нараяв біс.

Скарб у землю закопавши,
Притоптавши й приплескавши,
Він те місце так закликав
(Стражник чув на власні вуха):
„Щоб відразу впав без духа,
Хто-б копать там починав.“

Вдравши вчинок сей поганий,
Чародій той окаянний
Знявсь у гору, наче птах,
І через паркан лиш фуркнув —
Вже ж то біс його так штуркнув!
Аж згадати тее — страх!

Ну, та стражник не таківський,
Вчинок бачучи дідківський,
Хоч пропасниця трясла,
За чарівником пекельним
Біг у остраху смертельним
Геть аж до його житла.

Ледве рано зазоріло,
Донеслося вже се діло
До Багдадського судді.
То суддя од теї мови
Скочив, наче лев на лови.
Го, го, го. Вже будь біді.

Чисто вмившись, помолившись,
Попоївши, поголившись,
Мовив він до посіпак:
„Зараз кличте вартового —
Чародія нам ось того
Нині треба ще на гак.“

Як для зла, то вартового
І шукать не треба довго —
Він і сам десь близько ждав;
Пан суддя вже в уніформі
З вартовим по всякій формі
Протокол, як стій, списав.

„А тепер, гляди, небоже.
Докінчить се діло гоже —
Твій найперший заповіт.
Правду слів своїх докажеш,
Як нам зараз ще покажеш
Чародія того слід.“

Пан суддя в одну хвилину
Вдяг турбан на голову,
Посіпак узяв сім пар
І готов був до походу
Хоч в огонь, а хоч у воду,
Мов козак той на татар.

Рушив похід вулицями,
Та не просто — манівцями,
І що хвилі ріс, міцнів,
Бо що крок юрба цікава,
Чуючи, яка се справа,
Приставала все з боків.

За малої пів години
Натовп люду незлічимий
Гоготів, неначе грім,
Вулицями плив та вився,
Аж народ спинивсь, стижбився
Там, де Каземів був дім.

Вартовий сказав: „Ось тут він.“
Пан суддя сказав: „Мабуть, він
Ще не вилетів, ще спить.
Ну ж бо, живо, як найтихше,
З всіх боків отсе хатище
Щільно треба обступить.“

Люде хату обступили
Та гармідер учинили,
Шум такий і гук і рев,
Що збудився Абу-Казем,
До вікна підскачив разом,
Зловлений мов в сіті лев.

Ще не знає, що за штука —
Вже суддя у двері стука:
„В ім'я права одчинить!“
А народ реве та кличе:
„Де ти, клятий чарівниче?
В комін на мітлі не їдь.“

Абу-Казем одчиняє,
Ввесь тремтить і сам не знає,
Чи живий він, чи мертвий.
Пан суддя від-разу йому:
„Ти господарь сього дому?
А, ми знаємось, старий!“

Тут всі люде, мов здуріли,
Засміялись, заревіли:
„Абу-Казем — чарівник.
Он хто зорі краде з неба.
Он кого спалити треба.
Стережіть, щоб не утік!“

„Люди добрі“ — мовить Казем,
Та суддя як крикне разом:
„Стій! Ні слова! Ні мур-мур!
Хлопці, гей! для остороги
Разом в нього руки й ноги
На один звяжіте шнур!“

Абу-Казема, що сили
В оберемок ухопили,
Положили на поміст;
От тоді суддя сідає
І допроси починає,
Що то Казем відповість?

„Як зовешся?“ „Абу-Казем“
„Чим живеш ти?“ „Хлібом, мясом.“
„Люде, чуєте, блюзнить!
Хліб та мясо він вживає,
Ласки-ж Божої не знає,
Що живими нас держить!“

„Мусиш нам тепер сказати,
Як не хочеш щоб у п'яти
Ми пекли тебе огнем —
Що за ча чари в ніч ти діяв,
Де й яке ти лихо сів?
Говори, бо ми почнем!“

„Люде добрі — мовить Казем —
Хоч печіть, хоч ріжете разом,
В чарах не повинен я.
Капці, капці ті прокляті,
Що хотів я поховати —
Ось уся вина моя.“

„Що, брехуне ти проклятий?
Капці хтів ти поховати?
Чи здурів, чи дуриш нас?
Зараз все признай для суду,
Бо як ні — то зараз буду
З шкури в тебе дерти пас.“

Бідний Казем стогне, оха,
Заикається й потроха,
Плутаючись в купі слів,
Хоч безладно та нескладно,
Та тим більш для всіх принадно
Своє горе розповів.

Та чим більш він плакати хоче,
Тим сильніше люд регоче,
Аж береться за боки;
Лиш суддя, мов чорна хмара:
„Брешеш, не мине тя кара
Справедливої руки.“

„Хоч ти крутиш і циганиш,
Але нас не отуманиш.
А ну, зараз нас провадь,
Де ті капці поховав ти.
Та як в тім не буде правди,
Будеш тяжко відбувать.“

Тут зайшла маленька хрія:
Як старого чародія
Аж до цвинтаря догнаць:
Чи йому розплутать ноги,
Чи тягнути край дороги,
Чи для його віз нанять?

Бачте, вірять мусульмане,
Що як лиш на землю стане
Чарівник, то дідьчих сил
Набереться, напоганить,
Всіх одурить, отуманить,
Щезне, полетить без крил.

Та на те найшлася рада:
„В міх його“ — кричить громада.
Вперли Казема в мішок,
Зав'язали чуб до речі,
Два драби взяли на плечі,
Положивши на дрючок.

Як колись із Галааду
Добрий кетяг винограду
Два жидове, взявшись враз,
На дрючку несли під гору
До жидівського табору,
До Мойсея на показ.

Так в мішку на тій дрючині
Абу-Казем бідний нині
На кладовище чвалав,
А за ним суддя престрогий,
А довкола люд премногий,
Мов рухливий, пестрий сплав

Та ось збилися тісніше.
Стражник мовить: „Ось се місце.“
А суддя: „Розпутать міх.“
Виліз Абу Казем з міха,
Та мала йому потіха;
Серед тих людей усіх

Абу-Казем на коліна.
„Пане, се же моя руїна.
Де-ж сі гроші я візьму?“
Та суддя рік по хвилині:
„Як не зложиш їх ще нині,
Помандруєш у тюрму.“

Мусів місце показати:
Зараз кинулись копати,
Живо капці віднайшли;
Втішились, мабуть, капцюги
З пана свого наруги,
Та й що їм не гнить в землі.

Абу-Казем, мов розбитий,
Сумовитий, не сердитий
На ті капці кинув зір.
Ну, програв остатню спробу,
Вже лягай тепер до гробу,
Але капцям вже не вірь.

Ой зітхнув бідак, похнюпивсь,
Тимчасом суддя насупивсь
І до Казема мовля:
„Святотате, тле мерзена.
Твоїм ділом осквернена
Ся посвячена земля.

Варт тебе на палъ за тее.
Та щоб місце се святее
Смертний присуд не сквернив.
Полекши свої калити:
П'ятьсот п'ястрів заплатити
Тра за те, що ти вчинив:

„Триста п'ястрів на святині,
Сто — міні за труди нині,
Вартовому — пятьдесят,
Решту — на весь люд сей чесний.“
„Ось присуд тобі чудесний“ —
Тут давай усі кричать.

Котру гонить вовк лапастий,
І чим більше він попасти
Намага на правий шлях,
Тим густіша оболока
Світ йому краде з під ока,
Щоб в знесиллі він поляг.

Так і Казем, бідолаха,
Видко, волею Алаха,
Що скупарь був світовий,
Через капці ті колоди
Там-таки зазнав пригоди,
Що хоч сядь та вовком вий.

І що більш він силкувався,
Наче в сіті вьон звивався,
Щоб їх збутись наконець —
Тим вірніш вони вертались,
За полу його хапались,
Мов заклятий в казці мрець.

Ось тепер, як ті шкарбища
Зо святого кладовища
З під землі злий дух відгріб,
Як ще Казему в додатку
Стоп'ястрівок видер п'ятку —
Геть весь скарб його і хліб —

То сердега вже не плакав,
І не охав, не балакав
І не смикав борода,
Лиш сидів, неначе змитий,
Мов той мрець, рядом укритий,
Що не знає вже біди.

VIII.

Як Абу-Казем своїми капцями зробив бунт у Багдаді.

к, бува, у темній пуші
Блуд кого нападе злющий,
Помотає всі стежки —
Чововік у дикім страху
Навманя біжить без шляху,
Мов овечка навспражки,
Так без мови і без руху,
І без болю, мов без духу,
Довго, довго він сидів;
В хаті пусто, голі стіни,
Та він вперто, без відміни,
Все на капці лиш глядів.

Капці-ж клятії, безбожні,
Мов пани які вельможні,
Знай, пишались перед ним —
Повні глини і каміння,
Мов не божі сотворіння,
З видом страшним та грішним.

Абу Казем стуманілий
Чув, як капці гомоніли
Ось таку до його річ:
„Дурню, нас ти відцурався,
В п'ястрах, скарбах ти кохався.
Де-ж тепер ті п'ястри? прич!“

„Ми одні — чи чуєш, друже? —
Так тобі ми вірні дуже,
Як ти сам був вірний нам.
Стільки літ проживши спільно,
Вже розстатись нам не вільно
На потіху ворогам.“

„Що вони собі міркують?
Хай з тебе і з нас кепкують,
Ти, старий, про те не дбай.
Нас державсь, як був багатий,
Нас до смерти мусиш мати,
В нас ввійдеш і в Божий рай.“

Абу Казем стуманілий
Враз підскачив, як здурілий,
Кинувсь бігти до дверей;
В руки голову схопивши,
Вуха пальцями закривши,
Простогнав він: „Боже крий!“

„Я дурію, я дурію,
Двох думок злічить не вмію,
А балачку капців чув.
Що вони від мене хочуть?
На що кров із мене точуть?
Щоб їм вік поганий був.

„Ні, не витерплю я з ними
А ні днини, ні години.
Сам їх вид мене уба.
Або сам втечу де з хати,
Або мушу їх де впхати,
Що ніхто їх не знайде.“

Так він, душу облекшивши,
Міцно се постановивши,
Ладитись в дорогу став:
Взвуся він, підперезався,
Плащ накинув, геть зібрався,
Капці в міх запакував.

Чи поївши що, чи постом,
Кладкою, чи може мостом,
Через Тігрис перебравсь,
І тоді вже шахом-махом,
Не стежками, а ні шляхом
В чисте поле він попхавсь.

Ходить, лазить, на смерть важить,
А тут з верхи сонце пражить,
Мов наняте до біди;
Абу-Казем сохне, вяне —
То присяде, то знов стане,
Та пищить: води, води.

Втім — чи хто отсе чарує,
Чи на правду вухо чує
Під землею: буль, буль, буль.
Казем радий. Він схопився
Та й побіг води напиться,
Наче жид той до цибуль.

Біг, біг, біг ще з пів-години,
Аж ось глянь, на дні долини
Невеличке озерце
Холодочком подихає,
Мов від сонця в тінь ховає
Кришталевеє лице.

Сів наш Казем, підкріпився,
І умився і напився,
Свобіднійше відітхнув,
Богу дяку дав сердечну.
Що в сю спеку безконечну
Хід його сюди звернув.

Спочивав тут добру хвилю
І таку чув пільгу милу,
Волю в серці і простір,
Мов уся біда від нині
Геть забігла в багна сині,
Щезла в темних скелях гір.

І в душі його старечій
Думка враз: „Ану-ж до речі,
Моїм капцям місце тут?
Ся вода така глибока,
Капці ж сі тяжкі, нівроку —
Кину — буде їм капут.“

„Адже тут, де гляне око,
Як далеко і широко,
І душі людей нема.
Рибалки сюди не ходять,
Стражники туди не бродять —
Тут спокій, тиша сама.“

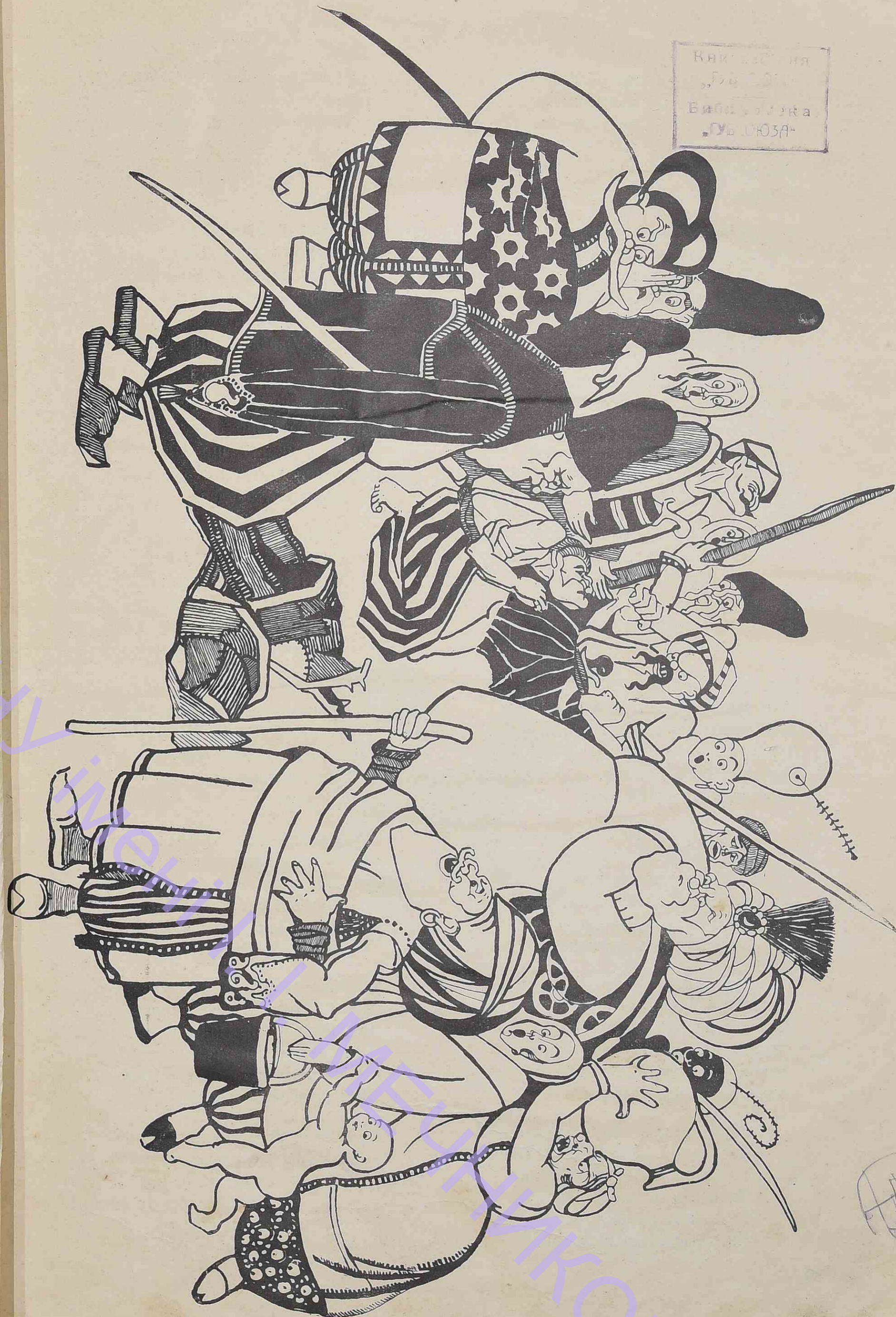
І не довго міркувавши,
Капці добре розмахавши —
З міхом бух у озерце.
Навіть серце не здригнулось,
Прочуття не окликнулось,
Не змінилося лице...

Де там. Він же рад-радиський,
Наче той коняка мійський,
Що на поле вирвавсь раз,
Рже і фирка й сам не знає,
Чи пасеться, чи гуляє,
Чи хомут навк отряс.

Так наш Казем відпочивши,
Капці в озері втопивши,
Холодком вертався у дім —
А такий веселий, радий,
Наче скарб знайшов порядний,
Що й ціни не знав у нім.

Йде — все руки розгортає,
Усміхнеться, щось згадає,
Навіть пробував співать:
„Ні, не зломить доля злюка,
Абу-Казем — кріпка штука,
Буде з нею воювати.“

„Хоч ти як мене приперла
І гіркого перцю втерла
Через капці ті міні,
Та не думай, що я впаду.
Дам собі ще якось раду,
А не вступлюся, о, ні.“

„Дім продам — старий домище,
А проте, він варт ще вище,
Як тих тисяч п'ястрів. Ну,
Тисяч п'ястрів, та ж се гроші.
Ой, який то ще хороший
З ними торг я розпочну.“

„Наплюю на всі олійки
(Тут нещасної сулійки
Пригадавсь йому кінець),
Кинуся на шовк, тканини,
Одамашки, кармазини —
Славний буду я купець.“

День минає, другий — тихо,
„Ну, як так — минуло лихо.“
Абу-Казем міркував;
І вже з легка, обережно,
Чи чого здобуть не можна,
По базарі мишкував.

Як той пес, якому вуха
Й хвіст обтято, з ляком нюха,
Криється все по кутках,
Боком ходить, озираєсь,
Всього гострого лякаєсь —
Так засів під шкуру страх.

Так наш Абу-Казем бідний,
Мов заклятий, мов негідний,
Мов прибудда, мов злий дух,
Вулицями повз несміло —
Горе так його присіло,
Що прибило в йому дух.

Та відсапавшись крихітку,
Мов та квітка, що у літку
Вітер до землі пригне —
Він почав знов підійматись,
І міцніти й простуватись,
Горе забувають страшне.

Аж отсе одного рана
Чує: баба наче п'яна
Коло студні щось кричить.
По хвилині — дві, три, штирі,
Хором крик такий счинили,
Аж в ухах йому лящить.

Слуха Казем: що за диво?
Чень-же не впились так живо.
Та й тоді — чого се крик?
Чи напав на місто ворог?
Чи мечеть розбив на порох?
Чи каліф де з міста зник?

Рад би знати, що за справа,
Бо вже шепче щось лукава:
„Стережись, не пхай там ніс,
Де тебе ніхто не просить.
Вже коли бабами носить,
То жартує певно біс.“

Крик на дворі дужчий, дужчий...
Вже там тлум зібрався злющий,
Вже ревуть — добра не жди
Чути: „Зрада! Вражі штуки!
Дайте нам тих злюк у руки,
Що збавляють нас води!“

Казем теє зачуває,
Вийшов з хати та й питає:
„Люде добрі, що таке?
Що за крик тут, що за галас?
Що з водою тут вам сталось?
Хто води вам не дає?“

„Гей — говорить хтось з народу —
Вчора ще ми мали воду
З сеї студні, як криштал,
А тепер — що за причина?
Хоч би вам одна краплина,
Не тече, аж серцю жаль.“

„Що ж нам всім тепер робити?
Чим нам митись, що нам пити?
Чим варити? Гвалт, розбій.
Гей, біжім до магістрату,
Хай про студню сю закляту
Нам порадить що, як стій.“

І вже з криком вулицями
Із дрючками й палицями
Йде збунтований той тлум:
Тут зітхання, онде сльози,
Там прокляття і погрози,
Галас, крик і рев і шум.

Ба, чим ближче та розправа —
Суне з боку, з ліва, з права
Все нова й нова юрба:
Водоноси з коновками,
То прачки йдуть з праниками —
Всіх одна жене журба.

Пляц широкий заповнили,
Заревли всі враз, завили:
Гвалт. Води, води, води.
Хто нам воду вкрав із студні?
Кляті вороги облудні.
Дайте-но нам їх сюди.

Страх пішов по всім Багдаді.
Вже й життю пани не раді,
На засідання зійшлись.
„Воду красти — який повід?
Напевніше — водопровід
Попсувався десь колись.“

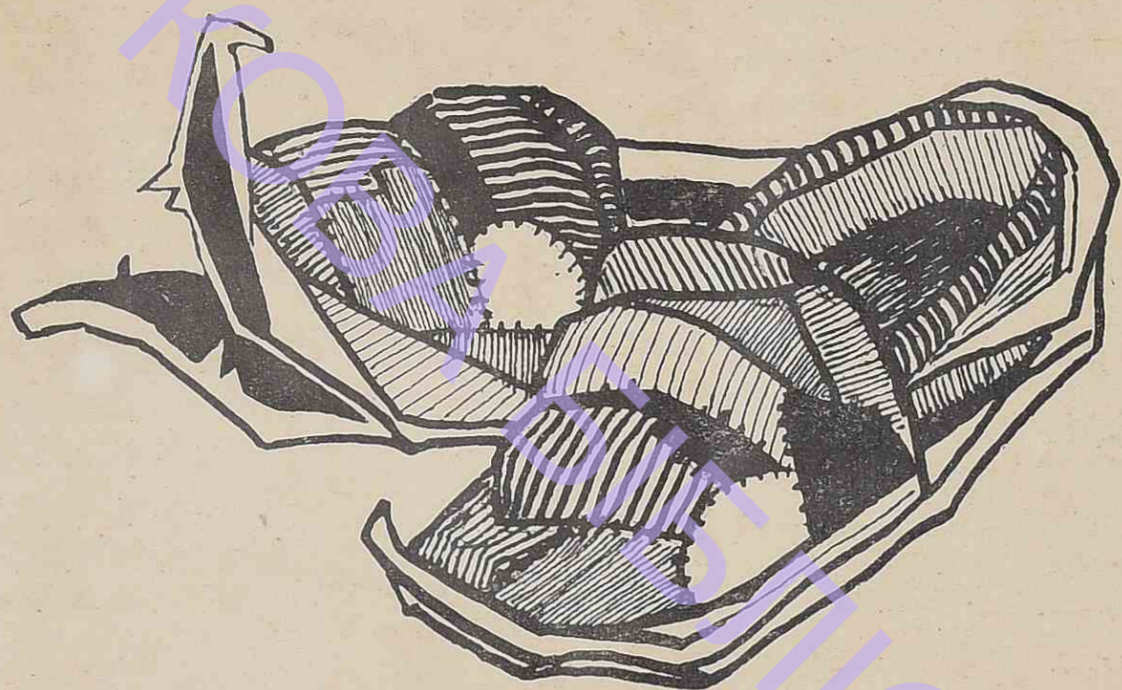
І одні людей втішають,
Другі знов майстрів збирають
Водопровід розслідять.
Не було се легке діло...
Вже геть геть повечеріло,
Без води пишуть, шумить.

Весь народ, тремтять всі власти,
Бо тлум грозиться напасти
На уряди, крамниці...
Аж ось радість! Всі криниці
Буль буль-буль, крізь рури з криці
Водяні пішли стовпці.

„Як? Де? Відки? Що за диво?“
Весь народ пита сквапливо —
Та ніхто не відповість.
Лиш майстрі, які ходили,
Водопровід розслідили,
Можуть дати певну вість.

Величезний здвиг народу,
Що весь день гадав про воду,
Жде тепер отих майстрів.
„Ось підходять Живо, живо.
Говоріть, яке там диво?“
Тлум реве, немов здурів.

IX.

Останній удар на Абу-Казема і його поєднання з капцями.

Вечеріло, сутеніло...
Чи було яке там діло
В Абу-Казема, чи ні,
Щось ввесь день було так нудно,
Думать годі, спати трудно,
Почуття якісь сумні...

То походить, то знов ляже,
То щось пише, то знов маже,
То чита святий Коран,¹⁾
Та слова перед очима
Скачуть, кров у виски грима,
Мов об стіни б'є таран.

Прочувало серце лихо
Билось і квиліло тихо,
Мов голодне немовля,
Та холодний ум старечий
Невиразні тії речі
Душить, цитька, пвидавля.

Та нараз — Всесильний Боже!
Що се сначити все може? —
Крик роздався, наче грім.
Голосів страшна громада
Репетує: „зрада! зрада!
Тут він, тут, його се дім.“

¹⁾ Святе Письмо мусульманів.

Абу-Казем теє чує,
Вже не мислить, не міркує,
Похолов увесь, як труп.
Серце вже йому сказало:
„Знов на тебе лихо впало.“
І вже жде скажених куп.

А на дворі люд лютує,
Ломить двері, репетує:
„Де він? Дайте нам до рук,
Сього жида, водокрада.
Розтоптать його, як гада.
Мало смерти. Мало мук.“

Абу Казем ввесь здрігнувся,
З остовпіння враз прочнувся,
Лише дишучи, піднявсь,
Сил останніх добуває,
Проти люду виступає,
І отак до їх озвався:

„Люди добрі, горожане,
Що се за таке погане
Діло мав я учинить?“
Та юрба його запекла
Заглушила: „Згинь, до пекла
Йди собі отак служить.“

І ручища вже тутеньки
Хап його, мов у обценьки,
Вьяжуть, крутять, аж хрустять.
А громада-глум гукає:
„Зараз смерть тебе чекає.
Гріх живцем тебе пустить.“

„Люде добрі — плаче Казем —
Я ж безсильний, я ваш вьязень,
Бийте, вішайте мене.
Я в вас вирватись не в силі.
Та скажіть, сусіди милі:
Що зробив я так страшне?“

„Що зробив? Огидну зраду.
Ти хотів ввесь люд Багдаду
Спрагою на смерть вморить.
Затулив нам водопровід,
Ти був бунту й шуму повід.
Признаєш, чи хочеш крить?“

„Признаватись? Боже правий!
Ти мій Свідок, Ти, ласкавий,
Ти невинність не скривдиш!
„Що? невинність? — люд скрегоче,
Він вдавать невинність хоче!
Ось наш доказ, погляди-ж!“

Люд в тій хвилі проступився,
Хлоп у хату протовпився,
Мокрий, змерзлий, ледве ліз;
Ізігнувшись від напруги,
Абу Казема капцюги
Він, постогнуючи, ніс.

Серед хати їх придвигав,
Гепнув, аж ввесь дім задвигав,
В батька, матір так і гне:
„Бий тебе суха ялиця
Чи ж не гріх то? Чи годиться
Так морочити мене?“

„Пане, тут гукають люде,—
Що отсе ваш мебель буде,
Я не знаю, та коли
В водопровід ви їх вперли,
Всьому місту воду сперли,
Гарний плід ви здобули.“

„Знайте, наші люде штири
Мало смерти не спожили,
В сперту лаяючи діру;
Ім на ліки і всю плату
Ви дасте, коханий тату,
Бо я шкуру з вас здеру.“

„Знайте далі: шоб ті капці —
Кроть за ногу вашій бабці. —
Із каналу нам достать,
Мусили ми, на сумління, —
Водопроводу склепіння
На три лікті руйновать.“

„Що за се вам добру плату
Подиктують з магістрату, —
Бубьте певні, пане мій.
А тепер іще за працю,
Що приніс вам сюю цяцю,
Заплатіть міні, як стій“

Абу-Казем слів тих слухав,
Наче череміцю нюхав,
Далі скрикнув: „Божий суд,
Люде на стіну не лізьте.
Мене вбийте, хоч повісьте,
Без розмови зараз тут.“

„Жить обридло, надокучив
Сам собі я й вас намучив...
Видно, Бог мене прокляв.
Хай сповниться суд той разом“...
Те сказавши Абу Казем
Тяжко важко зарідав.

Втім народ заметушився,
У дві лави розступився,
Ага¹⁾ в хату увійшов,
А за ним грізні мари:
Поліцейських штири пари,
З криком: В імья права. Гов.“

„В імья права“ — всі тут разом.
„Хто між вами Абу-Казем?“
Абу Казем мовить: „Я“.
„Маєш з нами без протесту
Йти до мійського арешту, —
Воля власти, не моя“.—

Абу Казем похилився,
Вже не плакав, не молився,
Знав, що тут йому капут.
Там, у мійській будцгарні,
Дні і ночі йшли негарні,
А він ждав, та ждав на суд.

А тим часом комисари
То по штири, то по парі
В його домі так і шпять:
Порядкують, оглядають,
Щось цінують, викладають,
Риють, порпають, глядять.

¹⁾ Пристав, по нашому, або що.

Довго порались — та марно,
А в кінці списали гарно,
Що хотілось їм списать;
Абу Казема з арешту
Привели, щоби всю решту
Присуду йому сказать.

„В імені царя і Бога.
Щоб був пострах і тривога
На злочинників усіх,
Щоб всі спроби зради й бунту
Вирвать з коренем до шпунту,
Зав'язать, мов кицьку в міх,

З огляду, що Абу-Казем
Вперто, злобно, раз за-разом
Наш порушував спокій,
Врешті стримав водопровід,
Тим до розруху дав повід.
Страту касі містовій,—

„Ми, правителі народу,
За ті збитки, за ту шкоду
Ухвалили: під арешт
Дім підсудного узяти,
Все, що мав, — сконфіскувати
І вписати у реєстр.

А що слуги урядові
Дібр рухомих в його домі
Ніякіських не знайшли,
Окрім капців колосальних,
Що причиною фатальних
Всіх пригод його були,—

„То ми з огляду й надії
На його літа старії,
Ухвалили записать,
Щоб міг ласку нашу знати,
Без гербової оплати
Капці ті йому віддать.

„Присуд сей — то слово Боже.
Винуватий вправді може
Жалуватись до царя,—
Та се будуть нам докори,
Знак зухвальства й непокори,
А за се не жди добра.

„Тож гляди ти, діду клятий.
Спробуй лиш щось знов почати,—
Зараз у тюрму підеш
А вже там тобі на спробу
Ми такого всиплем бобу,
Що й рішенця не діждеш.“

Абу Казем аж здригнувся,
В три погібелі зігнувся,
Руки к серцю приложив:
Все приймаю, хоч заріжте,
Мене зараз, хоч повісьте,
Бо те все я заслужив.

„А отсе, що в своїй ласці
Віддали міні ви капці,—
Се глибоко чую я.
О, бо добру я тюрму мав,
В пості, в холоді роздумав,
Що за скарб в них маю я.

„Бачте, був я зла катряга,
Безсердечний скупердяга,
Від голодних дер я хліб,
Голих, бідних пхав в болото,
Лиш у срібло та у золото
Душу всю свою загірб.

„Та Аллах благий і бистрий,
Знає, добра доглянув искри
У душі моїй на дні:
Сими капцями, мов міхом,
Искри ті роздув з успіхом
У могутнії огні.

„Все моє добро дочасне,
Все, що я вважав за власне,
В тих огнях, мов труск, спалив,
Щоб хоч на старії літа
Вільно міг я в світ глядіти,
Всіх любив, його хвалив.

„Капці, скарбе мій великий!
Вами ж то нога Владики
В мою душу увійшла!
Вами Бог мене сліпого
Вивів з п'їтьми, із грузького
Багновища злоби й зла.“

І до капців своїх бідних
Він припав, немов до рідних,
Іх, мов любку, цілував,—
Далі, шнура розмотавши
І на плечи їх поклавши,
Добре знов їх прив'язав.

„Ось, панове, так від нині
Аж до смертної години
В місті буду я ходити
Жебраком та богомільним,
Та від зла й спокус всіх вільним,
Буду капці ті носить.“

Се сказавши, поклонився
І помалу віддалився
„Одурів“, — рекли пани.
Серце трохи в їх щеміло.
„Ну-ж каліф дізна' в чім діло?“ —
З страхом думали вони.

Та успокоїлися живо
Абу Казем став правдиво
Щирим, дійсним жебраком

Вулицями волочився,
Під мечетями¹⁾ молився,
Тричі вь Мекку²⁾ йшов пішком.

Довго він прожив ще в Бозі,
Вмер десь голий у берлозі,
З капцями його затам
По-жебрацьки й поховали,
Споминали, величали,
Він турецьким став святым.

¹⁾ Мечеть — мусульманська божниця.

²⁾ Ходить у Мекку у мусульманів те саме, що у християн ходити до Єрусалиму.

339280

1948

ПР
1953

Львівська
университетська
бібліотека
вул. Гетьманівська
4038

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

